

УДК 336.1:351

DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2019-5-47>**Коковіхіна О.О.***кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри управління державними і корпоративними фінансами
Українського державного університету залізничного транспорту***Боярська А.В.***магістр
Українського державного університету залізничного транспорту***Kokovikhina Olexandra***Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at Department
of Public and Corporate Finance Management,
Ukrainian State University of Railway Transport***Boiarska Anastasiia***Master's Degreee,
Ukrainian State University of Railway Transport*

ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАГРОЗ ВАЛЮТНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ

THREATS TO THE CURRENCY SECURITY OF THE STATE

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена аналізу загроз валютній безпеці, яка є складовою фінансової безпеки України. Доведено, що сьогоднішня валютна безпека України перебуває під впливом великої кількості як внутрішніх, так і зовнішніх загроз, серед яких розрізняють зростання зовнішнього боргу, відтік коштів за кордон, високий рівень доларизації економіки, неефективну структуру золотовалютних резервів, недосконалість валютно-курсової політики, наявність валютних ризиків, проведення незаконних валютних операцій, втручання міжнародних фінансових організацій, іноземних радників та консультантів у валютну політику України. Проаналізовано сучасний стан валютної безпеки України в умовах необхідності більш глибокого її вивчення задля вирішення наявних проблем, пов'язаних з її забезпеченням. В результаті вивчення цієї проблеми запропоновано вжиття заходів забезпечення валютної безпеки країни та підтримки стійкої стабільності національної грошової одиниці.

Ключові слова: фінансова безпека, валютна безпека, валютний ринок, валютний курс, стабільність національної валюти, фінансова система.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена анализу угроз валютной безопасности, которая является составляющей финансовой безопасности Украины. Доказано, что сегодняшняя валютная безопасность Украины находится под влиянием большого количества как внутренних, так и внешних угроз, среди которых различают рост внешнего долга, отток средств за границу, высокий уровень долларизации экономики, неэффективную структуру золотовалютных резервов, несовершенство валютно-курсовой политики, наличие валютных рисков, проведение незаконных валютных операций, вмешательство международных финансовых организаций, иностранных советников и консультантов в валютную политику Украины. Проанализировано современное состояние валютной безопасности Украины в условиях необходимости более глубокого ее изучения с целью решения существующих проблем, связанных с ее обеспечением. В результате изучения этой проблемы предложено принятие мер обеспечения валютной безопасности страны и поддержки устойчивой стабильности национальной денежной единицы.

Ключевые слова: финансовая безопасность, валютная безопасность, валютный рынок, валютный курс, стабильность национальной валюты, финансовая система.

ANNOTATION

The article is devoted to the analysis of threats to currency security as a component of financial security of Ukraine. Insufficient level of currency security of the country can lead to obstacles in creating conditions for economic growth; have a negative impact on the financial, tax, insurance and budgetary process of the country. Therefore, it is now a question of assessing and ensuring the appropriate level of currency security of the state. In the literature there are many concepts of exchange of security, but the most reasonable is to determine the monetary security of the state as the degree of security of the state currency funds sufficient to meet the positive balance of the balance of payments, international commitment, the accumulation of necessary volume of foreign exchange reserves, maintaining the stability of the national currency. It is investigated that today the currency security of Ukraine is influenced by a large number of both internal and external threats, among which there are: the growth of external debt, the outflow of funds abroad, the high level of dollarization of the economy, the inefficient structure of gold and foreign exchange reserves, the imperfection of exchange rate policy, the presence of currency risks, illegal currency transactions, the intervention of international financial organizations, foreign advisers and consultants in the currency policy of Ukraine. The article analyzes the current state of currency security of Ukraine in terms of the need for a deeper study of it in order to solve the existing problems associated with its provision. As a result of studying this problem, the proposed measures to ensure monetary security of the country and maintain stability of the national currency, namely, providing a reliable balance of the foreign exchange market, significant growth and diversification of foreign exchange reserves of the state, improving the structure of payments and foreign trade balances, create conditions for the return from abroad of the national capital, promoting foreign direct investment, approval of an effective system of insurance against currency risks and ensure maximum transparency of public debt management.

Key words: financial security, currency security, currency market, exchange rate, stability of the national currency, financial system.

Постановка проблеми. Одним із важливих факторів ефективного функціонування держави є забезпечення валютного складника фінансової безпеки. Проблеми у сфері забезпечення валютної безпеки не дають змогу створити умови

для економічного зростання, мають негативний вплив на фінансову, податкову, страхову сфери та бюджетний процес країни. Отже, в сучасних умовах постає питання визначення загроз валютній безпеці держави задля подальшого нівелювання їх негативних дій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремим питанням валютної безпеки присвячені роботи багатьох вітчизняних вчених, зокрема О. Барановського [1], В. Батрименка [2], М. Єрмошенка [3], С. Міщенко [4], В. Пилипчука [5], А. Сухорукова, С. Пиріжкової [6].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Однак деякі питання впливу валютної політики на фінансову безпеку національного господарства досі не достатньо досліджені.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження загроз валютній безпеці держави та надання рекомендацій щодо підвищення її рівня.

Виклад основного матеріалу дослідження. Найбільш комплексно до обґрунтування сутності поняття «валютна безпека» підійшов у монографії «Фінансова безпека» О. Барановський. На думку вченого, валютна безпека держави – це ступінь забезпеченості її валютними коштами, достатній для додержання позитивного сальдо платіжного балансу, виконання міжнародних зобов'язань, накопичення необхідного обсягу валютних резервів, підтримання стабільності національної грошової одиниці; стан курсоутворення, який створює оптимальні умови для поступального розвитку вітчизняного експорту, широкомасштабного припливу в країну іноземних інвестицій, інтеграції України до світової економічної системи, що максимально захищає від потрясінь на світових валютних ринках [1, с. 151].

Валютна безпека, відповідно до Наказу Міністерства економічного розвитку і торгівлі «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» від 29 жовтня 2013 року № 1277, є станом курсоутворення, який характеризується високою довірою суспільства до національної грошової одиниці, її стійкістю, створює оптимальні умови для поступального розвитку вітчизняної економіки, залучення в країну іноземних інвестицій, інтеграції України до світової економічної системи, а також максимально захищає від потрясінь на міжнародних валютних ринках [7].

Ключовим у визначенні валютної безпеки є поняття стійкості валютної системи, під яким розуміється стан, у якому валютна система ефективно виконує свої ключові функції та здатна протистояти різним загрозам. Межі між внутрішніми та зовнішніми загрозами не завжди мають чіткий характер, часто загрози визначають одна одну. Внутрішні загрози є результатом розвитку внутрішніх суперечностей у національній економіці та породжуються переважно неадекватною грошово-кредитною та валютною політиками, недосконалістю за-

конодавчої бази, прорахунками органів влади, помилками, зловживаннями та іншими відхиленнями щодо регулювання валютної системою держави. Тривале збереження внутрішніх загроз без проведення ефективної економічної політики робить країну більш вразливою також до зовнішніх загроз.

Сьогодні валютний складник фінансової безпеки України перебуває під впливом низки зовнішніх та внутрішніх загроз, таких як:

- небезпечна структура зовнішнього боргу;
- загрозовий рівень доларизації економіки;
- неефективна структура золотовалютних резервів;
- недосконалість валютно-курсової політики;
- незаконні дії з валютними цінностями;
- втручання МФО у валютну політику України.

Згідно з даними Національного банку України валовий зовнішній борг України на 30 червня 2019 року становив 115 511,0 млн. дол. США [8], що на 801 млн. дол. більше, ніж на початок року (табл. 1).

Таблиця 1
Динаміка валового зовнішнього боргу України

Період	Валовий зовнішній борг, млн. дол. США	Валовий зовнішній борг, % до ВВП
На 31 грудня 2006 року	54 512	50,6
На 31 грудня 2007 року	79 955	56,0
На 31 грудня 2008 року	101 659	56,5
На 31 грудня 2009 року	103 396	88,2
На 31 грудня 2010 року	117 343	86,0
На 31 грудня 2011 року	126 236	77,4
На 31 грудня 2012 року	135 065	76,8
На 31 грудня 2013 року	142 079	77,5
На 31 грудня 2014 року	126 308	95,8
На 31 грудня 2015 року	118 729	131,0
На 31 грудня 2016 року	113 518	121,7
На 31 грудня 2017 року	116 578	103,9
На 31 грудня 2018 року	114 710	87,7
На 30 червня 2019 року	115 511	99,3

Упродовж 2006-2013 років обсяг валового зовнішнього боргу України щорічно збільшувався (рис. 1): якщо у 2006 році він становив 54 512 млн. дол. США, то у 2013 році – 142 079 млн. дол. США, у 2016 році скоротився на 20,1%, становлячи 113 518 млн. дол. США. У 2017 році сума збільшилась на 2,6% (116 578 млн. дол. США), у 2018 році вона зменшилась на 1,6%, а саме до 114 710 млн. дол. США, але скорочення суми зовнішнього валового боргу було короткостроковим, адже уже у II кварталі 2019 року спостерігається збільшення суми на 0,7%, або на 810 млн. дол. США.

Для гарантування стабільної ситуації у валютно-фінансовій сфері та забезпечення платоспроможності держави державний борг України не повинен перевищувати 25% ВВП.



Рис. 1. Динаміка валового зовнішнього боргу України, млн. дол. США

Аналізуючи дані за 2006-2019 роки, можемо стверджувати, що цей показник значно перевищує нормативне значення, що може спричинити відплив з країни сукупних валютних резервів, передачу частини державної власності у власність зарубіжних країн, зниження міжнародного престижу країни, тобто рівень зовнішнього валового боргу безпосередньо позначається на рівні валютної безпеки.

Суттєвий вплив на валютну безпеку зокрема та національну безпеку загалом мають масштаби відпливу капіталу з України. Вивезення капіталу залишається злободенною проблемою для вітчизняної економіки, оскільки масштаби нелегального переміщення з роками зростають, незважаючи на боротьбу з цим явищем. Згідно з даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі з часу проголошення незалежності з України виведено понад 100 млрд. дол. США, причому щорічний обсяг відпливу капіталу з України становить близько 9-12 млрд. дол. Капітал виводиться з України різними шляхами, зокрема нелегальними. Основними причинами відпливу капіталів є недоліки в системі державного регулювання руху капіталу та зовнішньоекономічної діяльності, які створюють сприятливу основу для поширення різноманітних схем виведення капіталу з України задля ухилення від сплати податків та легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом [9, с. 3].

Для припинення такої практики необхідно створювати привабливий інвестиційний клімат в Україні, внаслідок чого вітчизняні інвестори залишать свої статки в економіці рідної держави. Механізми стримування відпливу капіталу повинні бути спрямовані на його репатріацію, а не на боротьбу з легалізацією коштів, вивезених за межі України.

Не слід не звертати увагу на рівень доларизації економіки, який значно впливає на валютну безпеку країни. Згідно з розрахунками Національного банку України рівень доларизації української економіки складає близько 42%. Нацбанк

України розраховує рівень доларизації економіки як відношення банківських вкладів у валюті до загального обсягу грошової маси (M_2) (табл. 2).

Таблиця 2
Рівень доларизації економіки України у 2006-2018 роках, оцінений як співвідношення депозитів в іноземній валюті та грошового агрегату M_2 станом на кінець року (млрд. грн.)

Рік	Грошова маса (M_2)	Депозити в іноземній валюті	Депозити в іноземній валюті у % до M_2
2006	259,4	80,0	30,8
2007	391,3	108,2	27,7
2008	512,5	210,4	41,1
2009	484,8	206,6	42,6
2010	596,8	206,3	34,6
2011	681,8	247,1	36,2
2012	762,3	154,2	20,2
2013	815,6	174,1	21,3
2014	955,3	145,4	15,2
2015	993,8	328,4	33,1
2016	1 102,3	358,2	32,5
2017	1 208,5	341,6	28,3
2018	1 256,4	213,9	17,1

В науковій літературі до високо доларизованих країн зазвичай відносять країни, в яких відношення депозитів в іноземній валюті до грошового агрегату M_2 перевищує 30%.

Як видно з даних табл. 2, у кризові 2008-2009 роки рівень доларизації економіки України перевищував 40% M_2 , будучи найбільшим за всі роки існування незалежної України. З 2015 року рівень доларизації української економіки має тенденцію до зниження, а нині перебуває на задовільному рівні.

Однак такий метод не відображає реальної картини, оскільки не враховує обсяг валюти, що перебуває на руках у населення.

Згідно з даними МВФ на 31 серпня 2019 року золотовалютні резерви України склали 22015 млн. дол. США, з яких лише 5,5% припадають на монетарне золото [10], тоді як у країнах Єврозони обсяг резервів у золоті може сягати 80%.

Золотовалютні запаси призначені для підтримки стабільного курсу національної валюти, а на світовому ринку вони мають забезпечувати її платоспроможність. Отже, одними з аспектів валютної безпеки держави є питання формування та ефективного використання золотовалютних резервів, досягнення їх оптимального рівня, а також структури.

Велике економічне значення має оптимізація розміру золотовалютного резерву. Недостатній обсяг резервів погіршує платоспроможність країни на світовому ринку й обмежує регуляторні можливості держави в монетарній сфері.

Валютний ринок України характеризується наявністю суттєвих валютних ризиків, які спричинені коливаннями валютних курсів (рис. 2).

Проаналізувавши динаміку валютного курсу з 2006 року по 30 червня 2019 року, відзначаємо, що курс гривні до долара США змінювався неоднозначно. Так, спочатку спостерігалась тенденція щодо його зростання, однак з 2008 року ситуація на валютному ринку стабілізується, темп зміни валютного курсу протягом 2008-2013 років не перевищує зазначених нормативів і коливається в межах 793,56-799,3 грн. за 100 дол. США. Однак у 2014 році відбувається стрімка девальвація гривні, а її курс на кінець року досягає 1576,86 грн. за 100 дол. США. Зростання курсу гривні до долара США продовжується до 2018 року, але вже в червні 2019 року спостерігається незначне зниження курсу.

Недоліком валютної політики України є прив'язка курсу гривні до долара США. Одними з головних питань для національної економіки залишається вибір оптимального режиму

валютного курсу та перехід на більш гнучкий режим курсоутворення.

Велику небезпеку для економіки країни становлять правопорушення у валютній сфері, такі як порушення вимог до проведення валютних операцій, незаконне використання валютних рахунків, неповернення валютної виручки з-за кордону.

Також може мати негативні наслідки для валютної безпеки держави втручання МФО у валютну політику. Вимоги міжнародних фінансових організацій повинні відповідати національним фінансовим та соціальним інтересам. Це вимагає розроблення та законодавчого затвердження відповідної правової бази взаємовідносин України з міжнародними фінансовими організаціями.

Висновки. Для забезпечення валютної безпеки країни важливо забезпечити максимальну прозорість сфери управління державним боргом та розроблення механізмів, які б унеможливили її криміналізацію. Політика стійкої грошової одиниці надалі повинна бути визначальним атрибутом зміцнення позицій національного ринку, його інвестиційної привабливості, ефективним способом підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника й модернізації економіки, головною гарантією припинення витоку капіталу, зростання реальних доходів населення. Необхідно зосередити увагу на диверсифікації золотовалютних резервів держави та збалансуванні валютного ринку. Потребує вдосконалення структура платіжного та зовнішньоторговельного балансів. Також важливим є створення умов для повернення з-за кордону національного капіталу та сприяння прямим іноземним інвестиціям.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Барановський О. Фінансова безпека в Україні. Київ : Київський Національний університет внутрішніх справ, 2000. 734 с.

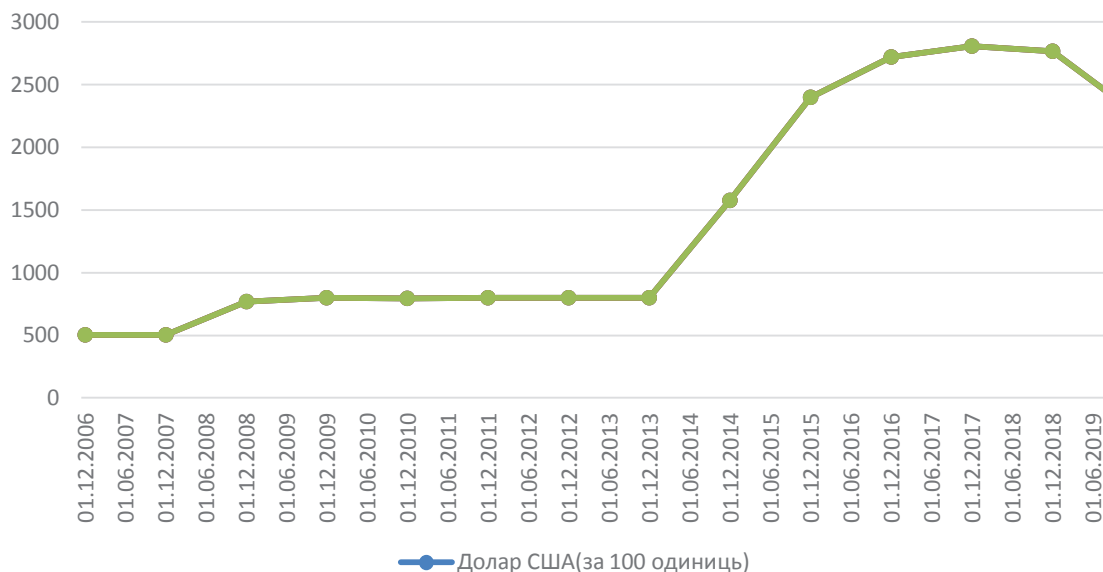


Рис. 2. Динаміка зміни офіційного курсу гривні до долара США з 2006 року по 30 червня 2019 року

2. Батрименко В. Сучасні механізми трансформації грошово-банківської сфери України як необхідна умова виходу із фінансово-економічної кризи. *Економічний часопис – XXI*. 2014. № 11-12. С. 131-137.
 3. Єрмошенко М. Визначення загрози національним інтересам держави у фінансово-кредитній сфері. *Економіка України*. 2013. № 1. С. 124-132.
 4. Міщенко С. Критерії і показники оцінки стабільності функціонування фінансового сектору. *Вісник НБУ*. 2012. № 6. С. 36-45.
 5. Пилипчук В. Ключові проблеми економічного розвитку України. *Економічний часопис – XXI*. 2012. № 3-4. С. 200-209.
 6. Сухоруков А., Пиріжкова С. Сучасні проблеми фінансової безпеки країни : монографія. Київ : НІПМБ, 2012. 340 с.
 7. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 року № 1277. URL: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm (дата звернення: 01.10.2019).
 8. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua> (дата звернення: 01.10.2019).
 9. Аржевітін С. Відплив капіталу з України: причини та шляхи подолання. *Вісник Національного банку України*. 2010. № 1. С. 3-7.
 10. Минфин: деловое сообщество, банки, валюта, личные финансы. URL: <http://minfin.com.ua> (дата звернення: 01.10.2019).
-
- REFERENCES:**
1. Baranovskiy O. (2000) Finansova bezpeka v Ukraini [Financial security in Ukraine], Kyiv national University of internal affairs, p. 734.
 2. Batrymenko V. (2014) Suchasni mekhanizmy transformacii gh-roshovo-bankivskoj sfery Ukrainy jak neobkhidna umova vyk-hodu iz finansovo-ekonomichnoj kryzy [Modern mechanisms of transformation of the monetary and banking sector of Ukraine as a necessary condition for overcoming the financial and economic crisis], *Economic journal – XXI*, vol. 11-12, pp. 131-137.
 3. Jermoshenko M. (2013) Vyznachennja zaghrozy nacionalnym interesam derzhavy u finansovo-kredytnej sferi [Determination of the threat to the national interests of the state in the financial and credit sphere], *Economy of Ukraine*, vol. 1, pp. 124-132.
 4. Mishhenko S. (2012) Kryteriji i pokaznyky ocinky stabilnosti funkcionuvannja finansovogho sektoru [Criteria and indicators for assessing the stability of the financial sector], *Bulletin of the NBU*, vol. 6, pp. 36-45.
 5. Pylypchuk V. (2012) Kljuchovi problemy ekonomichnogho rozvytku Ukrainy [Key problems of economic development of Ukraine]. *Economic journal – XXI*, vol. 3-4, pp. 200-209.
 6. Sukhorukov A., Pyrizhkova S. (2012). Suchasni problemy finansovoji bezpeky krajiny [Modern problems of financial security of the country] : monoghrafija, Kyiv, Ukraine.
 7. Nakaz Ministerstva ekonomichnogho rozvytku i torehivli Ukrainy "Pro zatverdzhennja Metodichnykh rekomendacij shhodo rozrakhunku rivnja ekonomichnoj bezpeky Ukrainy" № 1277 vid 29.10.2013. Available at: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm (accessed: 01.10.2019).
 8. Oficijnyj sajт Nacionalnogho banku Ukrainy. Available at: <http://www.bank.gov.ua> (accessed: 01.10.2019).
 9. Arzhevitin S. (2010) Vidplyv kapitalu z Ukrainy: prychny ta shljakhy podolannja [Capital outflow from Ukraine: reasons and ways to overcome], *Bulletin of the National Bank of Ukraine*, Kyiv, vol. 1, pp. 3-7.
 10. Minfin: delovoe soobshchestvo, banki, valyuta, lichnye finansy. Available at: <http://minfin.com.ua> (accessed: 01.10.2019).